

*Afbeelding/Image 1a
Beeld uit 1974 uit Tanzania, ongeveer 65 cm hoog. Een slang bijt in een stuk darm dat voor uit de buik steekt. De man houdt met beide handen zijn pijnlijke buik vast.
Statue from 1974, Tanzania, about 65 cm high. A snake bites in a piece of intestine protruding out of the abdomen. The patient holds his painful belly with both his hands.*

*Afbeelding/Image 1b
De slang slingert zich over de rechter bil naar voren toe. De ribben zijn broodmager.
The snake winds itself over the right buttock to the front side. The ribs are very skinny.*

*Afbeelding/Image 1c
Achterzijde van het beeld
Backside of the statue.*

*Afbeelding/Image 1d
De plaatselijke knik, hoog in de rug in de borstwervels is goed zichtbaar. Dit is typisch voor wervelaantasting door tuberculose.
The local angulation high in the spine in the thoracic vertebrae is very well visible. This is typical for spinal deformation by tuberculosis.*

*Afbeelding/Image 1e
Duidelijk is zichtbaar dat een stuk darm pal onder het borstbeen vóór uit het lichaam komt. De dikke darm is als zodanig herkenbaar door de segmenten, 'het kralensnoer-aspect', een kenmerk dat in de dunne darm niet voorkomt.
An unmistakable piece of intestine comes out of the body on the anterior side just below the breast-bone. The intestine is recognisable as a piece of large intestine thanks to the regular segmentation. Small intestine has no segmentation.*

*Afbeelding/Image 1f
Het hoofd toont de ingevallen ogen diep in de oogkassen. De man heeft zijn tanden stevig op elkaar geklemd. Hij verbijt zijn pijn.
The eyes lie deep in the orbits because these have lost their supporting fat. The man has clenched his teeth because of his suffering.*

'EEN SLANG EET MIJN DARM OP'

'A SNAKE IS EATING MY BOWEL'

Darmtuberculose in de volkskunst van Tanzania

Hans van den Broek

Intestinal tuberculosis in traditional sculpture in Tanzania

Hans van den Broek

Inleiding

Afbeeldingen van zieke mensen, waarbij men uit de afbeelding kan herleiden waar die patiënt aan lijdt, zijn schaars. In dit artikel worden twee houten beelden, afkomstig uit Tanzania beschreven, die mogelijk duidelijk maken waar de patiënt aan lijdt.

Beeld 1

Dit beeld is in het bezit van dokter Fred van der Horst uit Hoevelaken. Van der Horst werkte rond 1970 enige jaren in Tanzania als tropenarts. Hier kocht hij in 1974 dit houten beeld. Bij een uiterst magere man is een slang bezig de dikke darm op te eten. De slang bijt in de dikke darm, die aan de voorzijde van het lichaam naar buiten steekt, juist midden onder het borstbeen. Dankzij de typische segmentvorming die de kunstenaar heeft aangebracht in de naar buiten getrokken darm, is die voor ons herkenbaar als een stuk dikke darm. De man heeft verder een knikvormige bochel in zijn hoge rugwervels en is uiterst vermagerd. Beter gezegd: hij is uitgeleerd. Dat is goed te zien aan zijn uitstekende ribben waar bijna geen spier meer te zien is. Hij houdt met zijn handen zijn te bolle buik vast. De buik is waarschijnlijk pijnlijk vanwege de krampen in de zieke darm. De knik in zijn wervels heet in medische termen een kyfose volgens dokter Pott. Deze hoekige vervorming op deze typische plek is al bij de oude Egyptenaren bekend als kenmerk van tuberculose.

Een dergelijk beeld heet in Tanzania volgens Van der Horst: 'een slang eet mijn darmen op'. Het schijnt ter plekke een bekende uit-

Introduction

Wooden statuettes of diseased people that reflect the illness in such a degree that you can recognise the cause of their sufferings, are hardly known. This article describes two wooden statuettes from Tanzania showing typical and atypical characteristics of tuberculosis. Remarkable is the presence of a snake eating the patients' intestine.

Statuette 1

This statue, about 65 cm high, stems from the collection of PhD Fred van der Horst. Van der Horst was practising as a tropical doctor in the period 1970-1974 in Tanzania when he bought this sculpture. A snake is taking a bite from the large intestine in a very skinny man. The intestine is protruding from the frontside of the body straightly under the breastbone. The large intestine that is hanging outside the body is recognisable as such thanks to the segmentation that the artist has applied in it. The sick man has a hump with a sharp angulation in his uppermost spine. He is extremely skinny. His emaciation is well recognised by looking at his ribs that are hardly covered with muscles. With both his hands, he holds his protruding belly at the edge of his ribs. His abdomen is probably suffering from painful cramps due to diarrhoea in his intestine. His head shows deeply sunken eyes because of his weight loss. He is biting his teeth because of his sufferings. The angulation in his spine is in the medical world well known as Pott's kyphosis. This deformation in the thoracic vertebrae was already familiar to the Egyptians as a sign of tuberculosis.

drukking te zijn en betekent: deze man heeft tuberculose van zijn ingewanden (zie foto's).

Beeld 2

Van mijn dochter kreeg ik dit beeldje, ook uit Tanzania, dat ze daar kocht in 2007. Het zou volgens wat men haar vertelde een *m-ganga ya ki-ji-ji*, de lokale volksgeneeskundige van het dorp voorstellen met een *pembe*. Een pembe is een koehoorn om muziek te maken bij spirituele aangelegenheden.

De afgebeelde persoon heeft een verwrongen neus en een navelbreuk (dat zou komen door het blazen op de grote hoorn). Ik vermoed dat men haar een mooi verhaal verteld heeft om haar iets te kunnen verkopen. Ze zocht namelijk, op mijn verzoek, een beeldje dat een verband met ziekte liet zien.

Als ik naar aanleiding van de verklaring bij beeld 1 opnieuw naar dit beeld kijk, wordt mijn interpretatie anders. Het ziet eruit alsof een slang door de mond van de zieke naar binnen is gekropen. Zodoende wordt de neus naar rechts verdrongen. De staart met dwarse strepen, zoals onder andere voorkomt bij de Tanzaniaanse slang *Elapsoidea boulengeri*, is nog juist herkenbaar. Ze hangt met haar staart een stuk uit de mond. Een ander stuk slangenlijf komt door het linkeroor naar buiten en kronkelt naar voor-beneden. De man houdt die kronkel met zijn linkerhand vast. Het slangenlijf buigt zich dan naar de anus. Uit de anus komt waarschijnlijk een stuk darm. Duidelijk is dat de slang in die darm bijt. De man heeft een duidelijk uitpuilende navel. In Afrika is dit een veel voorkomend beeld als kenmerk van een navelbreukje. In dit geval is het, mede gezien de iets bolle buik, sterk verdacht voor uitpuilen tengevolge van vochtophoping.

Het beeld van darmtuberculose

Het voorkomen van tuberculose in de wereld daalt langzaam. Deze ziekte is nog steeds vooral bekend als aandoening van de longen, waarbij patiënten veel hoesten, bloed opgeven en ernstig vermageren. De longvorm ont-

Such a statue is called in Tanzania, according to van der Horst: 'A snake is eating my bowell'. It seems to be a locally known phenomenon and means: 'this man has tuberculosis in his intestines'.

Statuette 2

I acquired this wooden statuette, 22 cm high, thanks to my daughter who worked for her medical training for half a year in Tanzania. She bought it in 2007. According to the seller this should be a *m-ganga ya ki-ji-ji*, a local village healer using a 'pembe'. A 'pembe' is a cow's horn that is being used in spiritual healings.

The person that is represented has a displaced nose and an umbilical herniation (that would be provoked by blowing the horn). I suspect that the seller has told a nice story just to be able to sell something. My daughter had told him she was looking for a statuette representing disease.

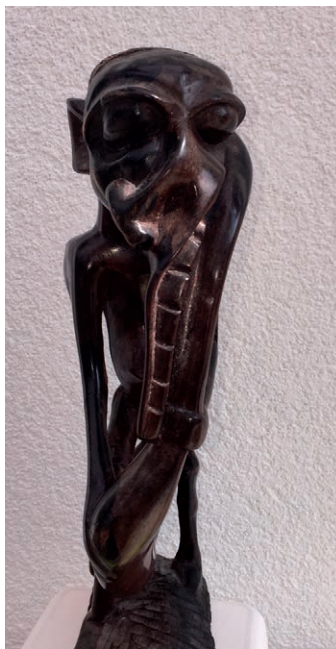
Reconsidering this statuette with the explanation of statuette 1, leads to another idea. Apparently, a snake has entered the body of the patient through the mouth meanwhile pushing the nose to the right. The tail with its transverse stripes, as is amongst others present in the Tanzanian snake *Elapsoidea boulengeri*, is nicely recognisable. The rear end of the snake hangs out of the mouth. Another part of the snakes' body leaves exits from the left ear and twists its way forward and downward. The man holds this part of the snake with his left hand. The snakes' body turns to the anus. Presumably, a piece of intestine protrudes from the anus. It is evident that the snake bites in this intestine. The patient has a heavily protruding umbilicus. In Africa, that is a frequently occurring symptom as part of a small herniation. In this case it is rather suspect for an accumulation of abdominal fluid, because of the simultaneously visible prominence of the belly.

The picture of intestinal tuberculosis

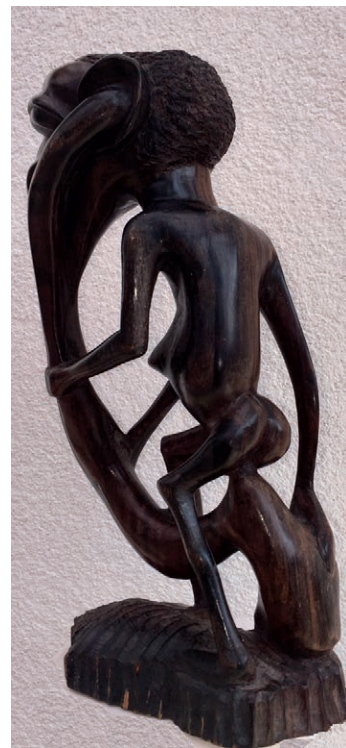
Worldwide, the number of patients suffering from tuberculosis is decreasing slowly. This disease is primarily still widely known as an

Afbeelding/Image 2a
Zijaanzicht van het houten beeldje.
Afkomstig uit Tanzania, 2007, 23 cm hoog.
View from right side of wooden statuette.
Origin Tanzania 2007, 23 cm high.

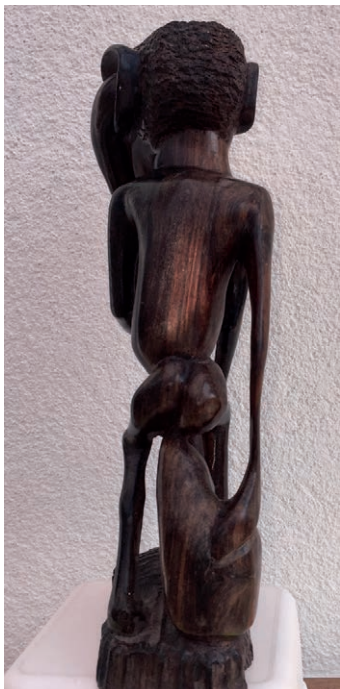
Afbeelding/Image 2b
De naar binnen gekropen slang waarvan de
staart met dwarse streepjes nog zichtbaar
uit de mond kronkelt heeft de neus naar
rechts verdrongen.
A snake has entered the mouth. Its tail has
pushed the nose to the right and hangs
down. The transverse markings of the tail
give a clear clue to what is happening.

Afbeelding/Image 2c
Er komt een stuk slang of darm uit het
linker oor. Ze slingerd zich tussen de be-
nen door naar de anus toe en eindigt hier
in een massa. Sommigen beweren dat
hier sprake is van een koeienhoorn, een
pembe, die gebruikt wordt bij rituelen.
Dat lijkt minder waarschijnlijk, gezien de
andere bevindingen. Verder valt de iets
bolle buik met uitpuilende navelbreuk op.
Waarschijnlijk is dit een uiting van vocht-
ophoping in de buik door de tuberculeuze
ontsteking.

A piece of the snake leaves the body from
the left ear and curbs between the legs
towards the anus. It ends here in a mass.
It was suggested this would be part of a
pembe, a ritual cowhorn. Because of the
other findings this idea seems very unli-
kely. A little conspicuous is the bulging of
the abdomen. Most prominently visible is
the umbilical herniation.

Probably these signs indicate the accu-
mulation of abdominal fluid caused by the
tuberculous inflammation.

Afbeelding/Image 2d
Achteraanzicht van de patient waarbij
de slang vanaf de rechter schouder naar
beneden kruipt en in de darm bijt.
Back view of the patient. The snake crawls
down from the right shoulder to the anal
mass. The snakes' head bites in this mass.

Afbeelding/Image 2e
Detail van de wijdoopen bek van de slang.
Detail of the wide open mouth of the snake.

East African Garter Snake - Elapsoidea loveridgei

staat door het aangehoest worden door een tuberculeuze patiënt of opdwarrelend besmet stof. Maar een andere, minder vaak voorkomende besmettingsweg is die via de mond. Hierbij treedt de besmetting vooral op tengevolge van het drinken van met tuberculo-sebacillen besmette melk. Bij het besmette rundvee zijn typische knobbeltjes op de darm en het buikvlies te vinden, die de dierenartsen aanleiding geven om te spreken van 'par-elziekte'. Bij de mens treedt uiteindelijk een vergelijkbaar beeld op.

In een overzicht van een groep patiënten met buiktuberculose uit 1983, blijkt dat de meeste patiënten gemiddeld 42 jaar oud zijn. Toch lopen deze patiënten de ziekte meestal reeds op kinderleeftijd op door het drinken van met tuberculose besmette melk van zieke koeien. Als de dunne darm na jaren fors aangetast is door de tuberculose, ontstaan problemen met de voedselvertering. De zieke darm neemt nog maar weinig voedingsstoffen op en verliest bovendien het voedsel door tegelijkertijd optredende krampende diarree met buikpijnen. Bijgevolg gaat de patiënt ernstig vermageren ofwel uitteren, en heeft meestal aanhoudende koorts. Ons ouderwetse woord 'tering' is direct aan dit kenmerk van de tuberculose ontleend.

De tuberculo-sebacillen zijn ook aanwezig in het buikvlies rondom de zieke darm. Het zieke

infection of the lungs. The disease makes most patients cough, give up blood and finally lose most of their weight. The lung disease is acquired by contact with a coughing patient that is seriously suffering from tuberculosis or an infestation by free floating contaminated dust. But another, less often occurring way of transmission, is by mouth. The contaminating bacillae find their way by people drinking milk from cows that are suffering from a severe form of the disease. When cows are contaminated, typical nodules can be found in the intestine and peritoneum. Veterinary doctors talk about 'pearl disease'. In humans, we see the occurrence of the same picture. This is the cause of the disease in these two patients.

In a survey of a group of patients with abdominal tuberculosis in 1983, it appears that most patients had an average age of 42 years. However, most patients were probably contaminated as a child when drinking milk from infested cows. At the moment that the small intestine, after years, is overwhelmingly inflamed by tuberculosis, problems with the digestion of food arise. The diseased intestine only takes up only small quantities of nutrients. It simultaneously loses a lot of food because of the diarrhoea accompanied by cramping abdominal pain. Therefore, the patient starts losing weight, emaciates, and suffers continuous fever. Our old-fashioned word 'consumption' is directly related to this characteristic form of tuberculosis. In abdominal tuberculosis the tuberculosis bacillae are present in the peritoneum as well as in the intestine. The diseased peritoneum produces inflammatory fluid that accumulates in the peritoneal cavity. The abdomen swells.

Tanzania is one of the seven countries in the world where tuberculosis still prevails most, despite a continuous decrease in the number of sufferers. Abdominal tuberculosis, as described here, is typical for longterm infection. This form will probably disappear soon as a consequence of the continuous fight against the disease. The review article that we refer to here is dated 1983.

Elapsoidea boulengeri 77cm Tanzania. Foto/Photo Gary Brown.

buikvlies gaat vocht uitzweten dat zich op-
hoopt in de buikholte. De buik zwelt op.

Tanzania is één van de zeven landen ter wereld waar tuberculose nog het meeste voorkomt, ondanks een gestage daling in het aantal tuberculoselijders. De hier beschreven vorm van buiktuberculose is een kenmerk van langdurige besmetting. Deze vorm zal vermoedelijk door de continue bestrijding van de ziekte snel verdwijnen. Het overzichtsartikel dat ik hier als verwijzing gebruik, dateert inmiddels ook al van 1983.

Relatie tussen de beelden en tuberculose

De beschreven beelden geven beiden duidelijk kenmerken van tuberculeuze besmetting in de buik weer. Bij beeld 1 is dat de uitering van de man, zoals te zien aan de kale ribben en de holle ogen. Verder toont de rug de typische knik die past bij een tuberculeuze wervelaantasting. De man houdt met twee handen zijn buik vast waar hij door de diarree pijnlijke krampen zal voelen. Een slang bijt in zijn buiten het lichaam stekende darm die voor de duidelijkheid de kenmerken van de dikke darm heeft gekregen. Op deze manier brengt de Tanzaniaanse kunstenaar in een duidelijke symboliek de opvatting van de bevolking tot uitdrukking: bij buiktuberculose wordt je darm opgegeten door een slang. Die vreet je van binnenuit op, die verteert je. Dit beeld is een fraaie weergave van een dodelijke rampzalige ziekte.

Beeld 2 toont ook een slang die in een stuk darm bijt. In dit geval zit de slang gedeeltelijk in de pa-

Relation of the statuettes with tuberculosis
The description of the statues clearly express the characteristics of abdominal tuberculosis. In statue 1, we see the emaciation of a man as seen in his ribs and the sunken eyeballs. Furthermore, his spine shows the typical angulation that is classically known as a sign of tuberculous vertebral disease. The man holds his belly with both hands due to painful cramping diarrhoea. At the same time, he bites his teeth. A snake is eating his intestine that protrudes out of his abdomen. The intestine has clearly the characteristics of a large intestine.

In this way, the Tanzanian artist expresses the popular belief that a snake eats the intestine in a disease that is caused by tuberculosis. As people say: 'A snake eats my bowel'. He eats you from inside, he emaciates you. This statue is a splendid representation of a deadly disastrous disease.

Statue 2 also shows a snake biting in a piece of intestine. In this case, the snake partly hides in the patient. The tail wags from his mouth. The head of the snake bites in a piece of intestine outside the body. The man has a skinny appearance, although his abdomen bulges a bit and his umbilical hernia makes a tented appearance. These facts are part of the emaciation that go together with fluid in the abdominal cavity. This statuette, full of symbolic signs, sends a clear message to the Tanzanian spectator: this deadly sick patient with his bulging belly has a snake inside him that eats him. This human being has a deadly form of intestinal tuberculosis.

Because mitigating measures are taken against tuberculosis on a worldwide scale, it is expected that this form of intestinal - abdominal tuberculosis will disappear rather fast. It is probable that a decreasing number of patients will show up with this form of tuberculosis. Therefore, the Tanzanian wood sculptors will hardly recognise this disease in the future. And so, the production of these statues will stop. Besides that, the statues presented date from 1974 and 2007.

tiënt. De staart kwispelt nog uit zijn mond. De man maakt een magere indruk. Daarnaast staat zijn buik iets bol en puilt de navelbreuk zeer ver uit. Ook dat past bij vermagering, samengaan met vocht in de buik. Aan de Tanzaniaanse toeschouwer geeft dit beeld vol symboliek maar één boodschap: deze doodzieke magere mens heeft een opbollende buik waar een slang in zit die hem opeet. Deze mens heeft de dodelijke darmtuberculose in zijn lijf.

Vanwege het feit dat wereldwijd tuberculose wordt bestreden, is de verwachting dat deze vorm van darm-buiktuberculose relatief snel zal verdwijnen. Het is waarschijnlijk dat steeds minder patiënten nog dit uitgesproken ziektebeeld zullen vertonen. De Tanzaniaanse beeldsnijders zullen het dus ook niet vaak meer zien. Ze zullen amper nog overgaan tot het vervaardigen van deze zeer karakteristieke en emotioneel aansprekende kunstvorm.

Foto's gemaakt door de auteur, tenzij anders vermeld.

Literatuur - Literature

Gilinsky, N.H.; Marks, I.N.; Kottler, R.E. &, Price, S.K., 1983. Abdominal tuberculosis; a 10-year review. *South African Medical Journal* 64: 849-857.

Conclusion

These statues are expressions of a very characteristic and emotional appealing form of art. It shows the real and symbolic signs of a disease that is disappearing. It is/was the expression of the Tanzanian popular belief that abdominal tuberculosis was caused by a snake that was eating your intestine from inside your body.

Images taken by the author unless stated otherwise.

Translation into English by the author.